

"אמנות, שהייתה עניין אזוטרי של מועדון סגור ומיונרי, הפכה כיום למשהו שמיציר כותרות, וזאת התופעה המעניינת בעיניי". מתוך התערוכה של גרהארד ריכטר

הערך שעל הקיר

שחקנים שפועלים במרחב ומנהלים מאבקי כוח על היכולת להיות בר סמכא ולקבוע מה נחשב לאמנות טובה. "פעם ההשכלה הייתה חשובה, אבל כיום מערכת קשרים היא החשובה, את מי את מכירה, מי מכיר אותך, מי המליץ עלייך, מי נמצא בוועדת הרכישות של מוזיאון זה או אחר, שבמקרה הוא גם אספן שרכש עבודות שלך. יש הרבה מאוד פוליטיקה באמנות. בגלל שאמנות בעולם נמכרת בסכומים כל כך גבוהים, היא הפכה לנכס פיננסי, כמו מניות, כמו סחורות שונות, זהב, כסף וכדומה, שמשקיעים בהן לשם ההשקעה. Silver, Wine, Art, Gold – SWAG – הן הקטגוריות הנחשבות נכסים פיננסיים. במצב כזה יש אנשים שכמו בעולם הפיננסי עושים מניפולציות כדי לשמר את מעמרו של האמן שהם השקיעו בו, כדי שהשוק שלו לא ייפול, אלא יעלה".

כפיסבוק, היא חוקרת את הדרכים שבהן עולם האמנות מושפע מההתפתחויות הדיגיטליות והחברתיות, אבל לא מתעלמת ממקומם של מאבקי הכוח שתמיד שררו בתחום. "יש קליקות, יש גילאים מסוימים של אנשים שעברו יחד במוסדות אמנותיים שונים, והם מפרגנים בעיקר אחד לשני. אוצרים שמזמינים אמנים שהם מכירים לתערוכות, מבקרים שכותבים על אמנים וגלריסטים שהם מכירים".

אז עולם האמנות אכן רווי יצרים במיטב הקליטאות.

"אמנות תמיד הייתה מושא תשוקה, והאנשים האמונים על המרחב הזה, אלה שנקראים שומרי הסף, בעצם מנהלים ביניהם מערכה של כוח על היכולת או הלגיטימציה לקבוע מהי אמנות טובה. זה משפט אחד שמתמצת את התורה כולה. כך זה בכל תחום, על פי תיאוריה סוציולוגית של פיר בורדייה. בכל שדה, גם באמנות, יש

אמנות היה מרסל דושאן, שב־1917 שם אסלה־משתנה במוזיאון וקרא לזה אמנות. עד היום לא נרגעו מזה".

מי בעצם קובע את הטעמים והטעמים?

"טעם זה דבר מאוד מורכב, כי עד שאנחנו לא מוצאים דבר שהוא לטעמנו, אנחנו לא יודעים מהו טעמנו. היצירה מקדימה את הטעם. אנשי המגה־גלריות, כמו גגוזיאן או צווינר של בני הזוג רובל, יכולים לקבוע טרנד ולהכתיר אמנים. יש בידיהם המון כוח והם יכולים לייצר מחסור, רשימות המתנה, להחליט למי הם מוכנים למכור את העבודות. הם יעדיפו למכור לאספנים ראויים בעיניהם, כאלה שלא ימכרו את היצירה בעוד שנה ויעשו להם בלגן בשוק, כי הם רוצים לשלוט בשוק של אותו אמן, או הם ימכרו רק לאספנים חשובים, כאלה שכשרואים שהם מחזיקים עבודות מסוימות, זה יגביר את הביקוש לאותם אמנים".

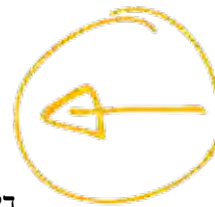
כאחת הגלריסטיות הראשונות שפעלו

[צילום: Gettyimages / יואל]

אם תמונה אחת שווה אלף מילים, יש סוגי אמנות שמתמצים בפחות. חוקרת האמנות והגלריסטית דבי לוויה, 56, מספרת על האמן הנחשב טינו סיגל, שבין השאר מוכר 'מיצגי דיבור'. אספן האמנות הצרפתי פיליפ כהן רכש מסיגל שלוש מילים והוראות מדויקות מה לעשות איתן – עליו לגשת לקיר ולומר בקול רם: "This is Technology".

זו אמנות?

"גבולות עולם האמנות הולכים ומתרחבים. ביריד פריז ישב בחור יפני, היה לו שלט שהזמין אנשים לכך שיצייר את איבריהם האינטימיים מבלי שיתפשטו. הוא יושב מולם, מסתכל ומשרבט משהו וקורא לזה אמנות. האם זאת אמנות? היום כן. מול השולחן שלו השתרך תור ארוך של אנשים שביקשו שיצייר את איבריהם המוצנעים. מי שפרץ את הדרך לסוג כזה של

"אמנות תמיד הייתה מושא תשוקה, והאנשים האמונים על המרחב הזה מנהלים ביניהם מערכה של כוח על הלגיטימציה לקבוע מהי אמנות טובה", אומרת חוקרת האמנות והגלריסטית דבי לוויה. בראיון ל'ליידי גלובס' היא מתארת את המנגנונים ליצירת ערך של אמנים ויצירות בסצנת האמנות הרוחת

אלונה פרידמן־סהר

"כמו בעולם הפיננסי, אנשים עושים מניפולציות כדי לשמר את מעמדו של האמן שהם השקיעו בו"

יותר מגניבים".

יש אמנים שפועלים ליצירת הערך שלהם? יש שמתמשים ביצירת באזז תקשורת ועניין שמעבר לאמנות. כך, האמן הסיני אי ויוי משתמש במחאה נגד הממשל הסיני, ממנף את מסכנותו, את מעצרו ואת הגבלת צעדיו, לצורך מכירת אמנותו.

"אמן הרחוב בנקסי שומר על אלמוניותו ובכך מעצים את העניין סביבו. הנכס הכי גדול שלו הוא האנונימיות שלו, שאותה הוא מטפח בהקפדה רבה. יש כמונו אנשים שיוצעים מיהו, כי הרי גם כשהיה צעיר הכירו אותו כבריסטול, אבל הוא לא נחשף, גם כי כשהוא מצייר על קירות הוא עובר על החוק, אבל גם בגלל שהאנונימיות היא הון אדיר שלו, והוא עושה בה שימוש מקסימלי. גם זו מניפולציה. הבעיה הגדולה היא שאנשים שעל בתיים הוא מצייר, חושכים שהציור שייך להם, ולעתים פשוט גונבים את הקיר עם היצירה ומוכרים את זה במכירות פומביות.

"ג'ף קונס, למשל, היה ברוקר כשהחליט להיכנס לעולם הזה. הוא המציא את עצמו במאה ה-21 כשהאופציה של סלבריטאות אמנותית כבר הייתה בשלה. הוץ מאנדי וורהול, המורה הרוחני של קונס, לא הכירו את חייהם הפרטיים של אמנים, זה גם לא עניין את הקהל, והאמנים לא היו בכותרות. וורהול המציא את האופציה של סלבריטאות אמנותית. קונס ודמיאן הירסט מחפשים את אור הזרקורים ויוצרים כותרות במדורי הרכילות, שזה חדש".

היא מספקת גם דוגמה של אמן פחות מוכר. "יש צלם אוסטרלי בשם ליק, שפרסם יום אחד שמכר את הצילום היקר בהיסטוריה, ב-6.5 מיליון דולר. זה נשמע מאוד מוזר, מה גם שהיה מתוך סדרה ונמכר כביכול בגלריה בלאס וגאס. התחלתי לבדוק את זה, והתברר שהוא עצמו הפיץ את הדיעה. זה נשמע בלתי אמין בעליל, אבל הוא יצר לעצמו באזז, משך תשומת לב, וכיום העבודות שלו נמכרות במחירים גבוהים יותר".

איזה עתיד יש לאמן בארץ? אפשר להתפרנס מזה?

"גם בעולם רוב האמנים לא מצליחים להתפרנס מאמנותם. יש כמות זניחה, לעומת כמות הפועלים בשדה האמנות, שמכרו אי פעם עבודה. רובם לא מכרו. קמצוץ של אמנים מציגים בגלריות. ככל שאמנות נהייתה סקסית, יותר ויותר אנשים חשבו שגם הם יכולים. צצים הרבה ציירי אווירה, כאלה שמתאימים את הציור לצבע השטיח ומצפים שאנשים ישלמו אלפי דולרים בשביל העבודות שלהם".

את הפיקאסו שלי אין לאיש

"באמנות יש יצירתיות, חדשנות. הבעיה העיקרית היא שלאמנות אין פרמטרים רשמיים קבועים, שאפשר לקבוע שאם יש את המדרים

"יש שלושה סוגי ערך - כלכלי, אמנותי וחברתי. המחיר לא תמיד משקף את איכות האמנות, והסטטוס החברתי של האמן לא תמיד משקף את ערך האמנות. כיום מערכת הקשרים היא החשובה, את מי את מכירה, מי מכיר אותך, מי המליץ עלייך, מי נמצא בוועדת הרכישות של מוזיאון זה או אחר, שבמקרה הוא גם אספן שרכש עבודות שלך. יש הרבה מאוד פוליטיקה"

"במדרשה למדתי אצל רפי לביא ואני זוכרת במפורש שהוא אמר לאחד התלמידים - אתה רוצה סוס? מצא לך מישהו שיצייר לך סוס. מה שחשוב זה הרעיון, לא אם אתה בעצמך מבצע"

אילו מניפולציות למשל?

"למשל, פיקוח על כמות העבודות היוצאות לשוק. למשל, רכישה מסיבית של אמן מסוים, או שידוך אמן מתחיל לגלריה מצליחה. הייתי לא מזמן ביריד האמנות 'פריז' בלונדון. ראיתי שם תערוכה של אוסקר מורילו, שזכה לכינוי הבסקיאט החדש, ולא הבנתי על מה המהומה. רציתי לצעוק שהמלך הוא עירום. אין בו שום דבר חדשני או נועז. הוא משעמם. אבל הוא מוצג באחת המגה-גלריות, ואנשים שנחשבים אספנים חשובים רכשו עבודות שלו, ולכן הוא קיבל את כתר הלהיט התורן. הזמן הוא השופט האולטימטיבי. רק בעוד 50 שנה נדע אם מורילו באמת הצדיק את הבאזז סביבו או לא".

אבל את זה נכון להגיד לגבי כל האמנים בני זמננו - איש מהם לא נבחן במבחן הזמן.

"יש שלושה סוגי ערך - כלכלי, אמנותי וחברתי, של סטטוס ויוקרה. לא תמיד יש הלימה בין הערך הכלכלי לערך האמנותי. המחיר לא תמיד משקף את איכות האמנות, והסטטוס החברתי של האמן לא תמיד משקף את ערך האמנות. והנה מורילו, שאני חוזרת אליו כי הוא דוגמה חמה, נחשב לסטאר, המחירים שלו גבוהים, והאמנות שלו הלשה לטעמי".

או איך מוגיעים למעמד הזה?

"חשוב להיות במקום הנכון בזמן הנכון. בית הספר חשוב מאוד. איפה אתה לומד, מי המורים שלך. גם בארץ מנסים לתת לזה משקל, אבל אין הרבה בתי ספר, רק את המדרשה, בצלאל ועוד כמה גופים שמנסים לבסס את מעמדם. גם ביניהם יש מאבקי כוח מבחינת סטטוס, למי יש קמפיין פרסומי יותר סקסי, למי יש מורים

"יוצר כותרות במדורי הרכילות". ג'ף קונס

"להפך. הרבה פחות נגישה, בגלל שהיא לא מובנת מאלה. האמנות עברה לפאזה תיאורטית. היא דורשת תיווך. כבר אי אפשר להסתכל עליה ולקבוע יפה'לא יפה, טוב'לא טוב, בלי שום רקע, בלי להכיר את האמן, מה מניע אותו, מאיפה הוא בא. ולמרות המבוכה שזה יוצר לאנשים שאינם יודעי דבר, ברגע שלומדים, שומעים, חוקרים ומבינים, זה מעשיר את עולמך. לאנשים לא נעים לשאול, הם מתביישים, וחבל. אסור להתבייש, צריך לשאול, ואז מקבלים תשובות מרתקות.

"יש הרבה חשיבה ורצינות מאחורי הדברים, גם אם הם נראים סתומים ואנשים מתקוממים, כי הם מצפים שאמנות תשעשע אותם, שתהיה יפה, תקשט את הסלון ושהם יסתכלו ולא ירגישו נבוכים. האמנות של היום לא מספקת את הדבר הזה, ולכן יש הרבה שנאה, תסכול, נגד אמנות עכשווית. בגלל חוסר הבנה".

הנתונים הרשמיים מדברים על היקף עסקאות של כ־600 מיליארד דולר בשנה האחרונה בשוק

האלה זה טוב. אני חושבת שכל דור מאופיין באמנות שמתאימה לזמן שלו. יש שאומרים גם שלכל דור יש אמנות שמגיעה לו. כיום זה לא הקראפט, עבודת היד של האמן, אלא הרעיון שקובע. גם הביצוע, אך הביצוע יכול להיות מילים, תנועות, או פעולה בחלל, לאו דווקא ציור על הקיר.

"במדרשה למדתי אצל רפי לביא ואני זוכרת במפורש שהוא אמר לאחר התלמידים - אתה רוצה סוס? מצא לך מישהו שיצייר לך סוס. מה שחשוב זה הרעיון, לא אם אתה בעצמך מבצע. במידה מסוימת מי שהתחיל את החשיבה הזאת היה וורהול, שהגה את הרעיון ואחרים ביצעו. וכך כיום קונס והירסט. גם ברנסאנס היו שוליות, אבל למאסטר הייתה טביעת יד בדבר. כיום כל עולם הפרמטרים התהפך - פעם התייחסו לאיכות הקו, לתקניות, לכישרון. היום לא מעניין אף אחד אם מישהו יכול לצייר או לא".

או האמנות היום יותר נגישה?

"הייתי ביריד אמנות בלונדון בתערוכה של אוסקר מורילו, ולא הבנתי על מה המהומה. אין בו שום דבר חדשני או נועז. הוא משעמם. אבל הוא מוצג במגה-גלריה ואנשים שנחשבים אספנים חשובים רכשו עבודות שלו, אז הוא קיבל את כתר הלהיט התורן"

"זכה לכינוי הבסקיאט החדש". אוסקר מורילו

האמנות, אבל הם מבוססים רק על נתונים המחייבים ריווח של מכירות פומביות וירידים. גלריות פרטיות לא מחויבות לריווח, אלא רק למס הכנסה. יש הערכה שהנתון הזה משקף חצי מהעסקאות הכוללות.

העניין הגובר באמנות הוא כי אנשים רואים בזה ביוזם, או שזה עניין אמיתי?
"חוץ מהעניין הכלכלי, יש גם עניין תרבותי-חברתי. פתאום אמנות, שהייתה עניין אוטורי

יצרנית: Gettyimages / יוראל

מוכר מיצגי דיבור. טינו סיגל

של מועדון סגור ומינורי, הפכה למשהו שמייצר כותרות וכתבות שאי אפשר להתעלם מהן, וזאת התופעה המעניינת בעיניי. אחרי המפולת ואוברן האמון במערכת הבנקאות ב־2008, אמנם נרשמה האטה מסוימת בשוק האמנות, אבל לא הייתה ירידה משמעותית והשוק עלה הרבה יותר מהר משווקים אחרים. אנשים הביעו אמון באמנות כהשקעה, ומאז השוק רק עלה. זה תחום שברמה מסוימת מוכיח את עצמו בעשור האחרון מבחינה כלכלית, למרות שאמנות מעולם לא נחשבה להשקעה טובה לטווח קצר. אומרים שזה בלון שיתפוצץ, אבל אם זה לא קרה ב־2008, וכיום יש כל כך הרבה אינטרסים וממון, אני לא רואה את זה קורס.

"הייתי בלונדון בתערוכה של כריסטיס לקראת מכירה פומבית, וראיתי שתי עבודות שכבר ראיתי בעבר מוצגות שוב למכירה. כלומר, אנשים לא בהכרח קונים כדי שיהיה להם, אלא כדי למכור ברווח. אבל עדיין יש אספנים שרוכשים מתוך אהבת אמנות ולא אהבת כסף. רוב האספנים שראיינתי לעבודת המחקר דיברו על שילוב בין התלהבות מהיצירה עצמה ובין

”מחפש את אור הזרקורים”
דמיאן הירסט

הסיכוי שערכה יעלה, גם אם הם לא מוכרים אותה. זה סוג של חותם של הצלחה. אם קניתי אמן שערכו עלה, גם אם איני מוכר, זה מעיד על כך שיש לי עין טובה.

”יש כיום יותר מ-2,000 מיליארדרים בעולם, והיכולת שלהם לבלוט אל מול חבריהם עשירי העולם הולכת ומצטמצמת, כי לכולם יש הכול. מה שאין להם זאת יצירת אמנות מקורית, את הפיקאסו שלי אין לאף אחד”. ברכישת אמנות יש הרבה הון תרבותי, בנוסף להון הכלכלי.”

אפילו החדש לא ממש חדשני

היא נולדה לתוך התחום ופועלת בו כבר 40 שנה. אביה, מאיר שטרן, הקים את גלריה שטרן ב-1971, עם עלייתם ארצה מלונדון, שם השאיר גלריה שקיימת עד היום ומנוהלת בידי אחיה דיוויד. הגלריה בלונדון נקראת Stern Pissarro Gallery על שם הצייר המנוח קאמי פיסארו, שדיוויד נשוי לנינתו.

תמיד ידעת שתמשיכי בתחום?

”אני לא זוכרת בחירה מודעת, אבל זה נראה לי מאוד טבעי ללכת אחרי הצבא ללמוד אמנות. התקבלתי למדרשה והתחלתי באופן טבעי לעבוד בגלריה. לא עצרתי ושאלתי את עצמי. בלימודים הבנתי שאמנית טובה לא אהיה, ובינוניים יש מספיק, אז אוותר לעולם על עוד אחת.”

”ממנף את מסכנותו למכירת אמנותו”. אי ויו

זה לא מספיק. כשאבי ראה שיש פה משהו, הוא הזמין אותי להציג על קיר שהתפנה בגלריה ופתחנו את הגלריה לקהל חדש.”

ואז אביך פרש וקיבלת את הגלריה לידייך. “התחלתי לנהל את הגלריה ב-2001, והייתי צריכה להחליט מה תהיה תרומתי. באותה שנה נפתח מוזיאון טייט מודרן בלונדון, עובדה שאני מציינת כי אמנות עכשווית לא הייתה הבונטון באותם ימים. זה היה בעיצומה של החזרה לציור, ואני חשבתי שמצד אחד אני רוצה להמשיך את המורשת של הגלריה, אבל שבשבילי נכון לעשות את השילוב בין הקלאסי לחדש. אסטרטגית לא בטוח שזו הייתה החלטה נכונה, כי נשארתי עם רגל ביטן ורגל בחדש, ואפילו החדש לא ממש חדשני, כי בכל זאת הגלריה מציגה ציור, וציור הפך פחות מרכזי. הרוכשים מעדיפים ציור, אבל זה לא סופר חדשני. גם אני לא סופר עכשווית באופיי ובבסיסי. אני צריכה לעמוד מאחורי הדברים שאני מציעה. יושרה, אינטגרטי, זה דבר מאוד בסיסי בעיניי.”

”בנוסף, חזרתי ללימודים, לתואר שני במחקר תרבות, שעשיתי על אספני אמנות. ובמקביל, בסוף 2003, גיליתי במקרה את עולם הבלוגים. פתחתי בלוג מקצועי, שנקרא ‘ניסיון ותהייה’. עוד לא היה פייסבוק, ואנשים לא הבינו את הכוח של הרשת. פעם קולגה אפילו אמרה לי בציניות: ‘מאיפה יש לך זמן להתעסק בדברים האלה?’”

סיור וירטואלי במוזיאון

מיד התחברת לפייסבוק?

”אני חושבת שהייתי הגלריסטית הראשונה או השנייה שנכנסה לפייסבוק. אבל אני אדם מאוד יסודי, וכמו כל דבר שאני עושה, החלטתי ללמוד פייסבוק. הלכתי לאחת הגורואיות של פייסבוק בעולם ועשיתי שני קורסים מקוונים. הבנתי את חשיבות התקשורת, העידן החדש, שבו הלקוח צריך להיות בפוקוס.”

”בעולם הטכנולוגי יש מאבק כוחות בין מוסדות אמנותיים. מוזיאונים, שהם מוסדות מסורבלים מאוד מבחינה לוגיסטית ומנהלתית, צריכים לקיים את עצמם. מה הם צריכים לעשות כדי להפוך רלוונטיים במאה ה-21?”

”האמנות עברה לפאזה תיאורטית. כבר אי אפשר להסתכל עליה ולקבוע יפה-לא יפה, טוב-לא טוב, בלי שום רקע, בלי להכיר את האמן, מה מניע אותו, מאיפה הוא בא. ולמרות המבוכה שזה יוצר לאנשים שאינם יודעי דבר, ברגע שלומדים, שומעים ומבינים, זה מעשיר את עולמך”

את בעלה, אייל לוזיה, הכירה בצבא, בחולות סיני. הוא איש חימוש, מושבניק עם ידי זהב, איש טכני, ואביה של רבי הציע לו לחבור אליו לעסקי הרסטורציה. אייל נענה לאתגר ובמהלך השנים שחלפו הפך לאחד הרסטורטורים הנחשבים בארץ. “עכשיו אנחנו שותפים עסקיים. עובדים יחד. לפעמים הייתי רוצה שכל אחד מאיתנו יחזור ממקום עבודה אחר ונוכל לספר חוויות על מה שהיה לנו היום, אבל אנחנו כל הזמן חיים יחד את העבודה.”

ב-1995 היא מצאה נישא חדשה בתחום. “הבנתי שיש הרבה אמנים צעירים שאני אוהבת ורוצה לקדם, אבל אני לא הסכים שזה יהיה במסגרת הגלריה, כי הוא רצה לשמר את אופייה. פניתי לחבר אדריכל ושאלתי ממי הוא מקבל ייעוץ בקשר לאמנות. הוא אמר שמאף אחד, שלא מטפלים בנושא הזה. הצעתי לו את עצמי כיועצת, וכך התחלתי. היו לי קטלוגים בדפדפנים ככדים בכריכה שחורה עם צילומים בניילונים, והייתי הולכת להיפגש עם אדריכלים. הקצבתי לעצמי שנה להציע את הרעיון, ומהר מאוד הפכתי עסוקה עד מעל הראש. בריוק או התחילה המודעות למעצבי פנים, ולאט לאט התחילו להבין שפוסטרים

”ציור הפך פחות מרכזי. אמנם הרוכשים מעדיפים ציור, אבל זה לא סופר חדשני”

”רק לאחרונה נמכר בכריסטס ציור של מודליאני במחיר שיא - כ־170 מיליון דולר. עמדתי מול הציור הזה בלונדון וחשבתי שהוא מרהיב. אבל האם זו העבודה הכי טובה של מודליאני? אנשי כריסטס הציגו אותו על קיר לבד, האירו אותו באופן דרמטי, יצרו באזז והוציאו את המקסימום בהצגת הציור, באופן שהשיג את המחיר”

יכולה לדבר איתם, אין לזה תחליף. את רואה אמנות בעיניים – גודל, ריח, מרקם, האופן שבו היא מוצבת על יד עבודות נוספות שלא במקרה. את מסתכלת על תערוכה אוצרותית, קבוצה של עבודות שמדברות אחת עם השנייה, וזאת חוויה חשובה, שלא עוברת באינטרנט. אנשים מחפשים חוויות. עשרות אלפי אנשים מגיעים לירידי האמנות, מסתובבים, מדברים, יושבים, אוכלים, מקשיבים להרצאה. זו חוויה.”

הטכנולוגיה גם מגדילה את הסיכון שנקנה זיוף, או נרפס לבר עבודה שאהבנו.

”מבקר האמנות הידוע ג'רי זלץ מ'ניו יורק מגזין' עובד בעיתון. הוא ואשתו לא מרוויחים הרבה כסף והיה ברור שלא יוכל לקנות עבודת מקור שהיה רוצה. הוא פרסם פוסט בפייסבוק, שבו הציג 155 דולר למי שיצייר עבורו את הגרהארד ריכטר הכי טוב שאפשר. הוא לא רצה העתק, אלא ברוח האמן. הוא בחר את הריכטר שהכי אהב ואמר שזה הריכטר הטוב ביותר שראה. הוא חזר על זה אחר כך עם אמנים נוספים. אז אין לו את המקור בבית, אבל יש לו ציורים שמשמחים את לבו, שרכש בסכום נמוך. הוא קנה את זה בשביל האמנות ולא בשביל השם, אבל אם תרצי את השם כבעלות על נכס מקורי, לא תסתפקי בהעתק שמישהו עשה עבורך.

”עם זאת, הטכנולוגיה מעלה סוגיות חדשות שקשורות לאותנטיות, מקור והעתק. אולי בעתיד המקור יאבד מחשיבותו, כי אם את רוצה לראות את המונה ליוה' ואני יכולה להרפס לך העתק מושלם, אז למה לנסוע. אבל אז היא תאבד את האטרקטיביות שלה, כי הערך שלה נוצר מהחד פעמיות שלה.” □

מחשיבה עצמי צעירה מבחינת מעורבות בעולם החדש.

”מההבנה הזאת כתבתי לפני שלוש שנים את הגיליון הראשון של הניוולטר 'השבוע בעולם האמנות'. כל יום שישי, ב־17:00 על השעון, יש אנשים שמתישבים עם כוס קפה מול המחשב ומחכים לגיליון. יש לי אלפי מדוורים. כמעט כל הברנז'ה, אוצרים, אספנים, אמנים, שוחרי אמנות, סטודנטים. הרצינול מאחורי הניוולטר היה שכל מי שמגיע לגלריה ונרשם לדיוור, מצפה שאעדכן אותו במה שקורה בגלריה. אבל הפרדיגמה החדשה לא מסתכלת על מה אני רוצה להגיד, אלא על מה הקורא רוצה לקרוא. לזה מצטרפת פרדיגמה נוספת, מאוד דרמטית, שאומרת שלא כמו פעם 'ידע זה כוח, שמור אותו קרוב אליך', אלא 'ידע זה כוח – קחו'. אני נותנת ברוח לב את הידע שלי, אני לא נותנת הצאי מתכונם, ואני רואה איך אנשים מגיבים לזה. אני לא יכולה להעיד שעסקי הגלריה השתפרו בעקבות הניוולטר, אבל המעמד שלי השתפר מאוד, ועוד יותר בעקבות הספר שפרסמתי, 'מדוע הפסיקה המונה ליוה לחייך'.”

איך המהפכה הדיגיטלית משפיעה על עולם האמנות?

”המורלים החדשים מנסים לעשות הכול כדי לתפוס את מקום המורלים הישנים. יש מיזמים אינטרנטיים למיניהם, אבל אני חושבת שהכול מתחיל ונגמר במילה אחת – חוויה. ככל שהעולם נהיה אינטרנטי ווירטואלי, והארם יושב לבר בביתו, מול המסך, מול עצמו, כך עולה לדעתי הצורך במפגשים חברתיים וחוויות. לכן לא אבד הכלח על מוסדות האמנות, כי כשאת באה לפתיחה את פוגשת אנשים, את

מה גלריות יכולות לעשות כדי להישאר רלוונטיות? היום את יכולה לעשות סיור וירטואלי במוזיאון, ולכל גלריה יש אתר מתוך מחשבה שכולם עושים שיעורי בית. גם תיירים מגיעים לפעמים עם דפים שהרפיטו ומבקשים לראות דברים ספציפיים שמצאו באינטרנט. פעם חשבתי שאנשים לא יסכימו לרכוש אמנות בלי לראות אותה, ומתברר שטעיתי. אני שייכת מבחינה כרונולוגית לאולד־סקול, למרות שאני

לייצר ערך

איך יוצרים ערך לאמנות?

”ערכה של עבודה, או של אמן, נקבע תוך מאבק בין אלה הנמצאים בעמדות הכוח – כמו אוצרים בגלריות ומבקרי אמנות, שהם אגב האחרונים שידו יש להם כוח, אך הם בהחלט משיפיעים על ערכה של עבודה. יש גם מהלכים מניפולטיביים של בעלי אינטרס, שמתייחסים לאמנות כנכס פיננסי, ויש אנשי מסחר, אבל ערכה של עבודה עדיין נקבע לרוב על ידי בעלי מקצוע שמבינים. רק לאחרונה נמכר בכריסטס ציור של מודליאני במחיר שיא - כ־170 מיליון דולר, כולל עמלה. אני עמדתי מול הציור הזה בלונדון וחשבתי שהוא מרהיב. אבל האם זו העבודה הכי טובה של מודליאני? אנשי כריסטס, באופן שבו הביאו אותו ללונדון, הציגו אותו על קיר לבד, האירו אותו באופן דרמטי, יצרו באזז סביב היצירה והוציאו את המקסימום בהצגת הציור, באופן שהשיג את המחיר. כך גם במכירתו של 'כלב בלון וכתום' של ג'ף קונס. כשהוצגה העבודה בכריסטס, הם ערכו תעמולה שיווקית גדולה סביבה, פתחו דף פייסבוק מיוחד, פרסמו קטלוג שעסק כולו ביצירה זאת בלבד, השקיעו בפרסום וגרמו לכל אחד ואחד להכיר את היצירה. העבודה נמכרה בסכום דמיוני של 58 מיליון דולר.”